

ИЗВЕШТАЈ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА – 2022 ГОДИНА

2021-та година донесе и напредок и неуспех во однос на заштитата на основните права. Во извештајот за основните права на ФРА за 2022 година се разгледуваат главните случувања во областа, идентификувајќи ги и достигнувањата и останатите области на загриженост. Оваа публикација ги презентира мислењата на ФРА за главните случувања во опфатените тематски области и ги резимира доказите што ги поддржуваат овие мислења. Покрај тоа, обезбедува компактен, но информативен преглед на главните предизвици во врска со основните права со кои се соочува ЕУ и нејзините земји членки.

МИСЛЕЊА НА ФРА

1 [ФОКУС]

Социјални права и еднаквост во однос на закрепнувањето од пандемијата Ковид-19

3

Спроведување и употреба на Повелбата на национално ниво

6

Еднаквост и недискриминација

9

Расизам, ксенофобија и поврзана нетолеранција

12

Еднаквост и вклученост на припадниците од ромската заедница

15

Азил, визи, миграција, граници и интеграција

17

Информатичко општество, приватност и заштита на податоци

20

Права на детето

23

Пристап до правда

25

Развој во спроведувањето на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост

Ракописот е завршен во април 2022 година.

Ниту Агенцијата за основни права на Европската Унија ниту кое било лице кое дејствува во име на Агенцијата за основни права на Европската Унија немаат одговорност за можната употреба на следниве информации.

Луксембург: Канцеларија за публикации на Европската Унија, 2022 година

Print	ISBN 978-92-9461-890-0	doi:10.2811/01526	TK-AM-22-001-MK-C
PDF	ISBN 978-92-9461-886-3	doi:10.2811/540237	TK-AM-22-001-MK-N

© Агенција за основни права на Европската Унија, 2022 година

Репродукцијата е овластена доколку се наведе изворот.

За каква било употреба или репродукција на фотографии или друг материјал што не се во рамките на авторското право на Агенцијата за основни права на Европската Унија, дозволата мора да се бара директно од носителите на авторските права.

Сопственици на фотографиите:

Корица: © BGStock72/Adobe Stock; myboys.me/Adobe Stock; Lazyllama/Adobe Stock

Страница 1: © Rob/Adobe Stock

Страница 2: © BGStock72/Adobe Stock

Страница 3: © FRA

Страница 4: © Alexlmx/Adobe Stock

Страница 4: © Bluedesign/Adobe Stock

Страница 6: © Aleksander Kalka/NurPhoto/Getty Images

Страница 7: © Mangostar/Adobe Stock

Страница 8: © Ananass/Adobe Stock

Страница 9: © myboys.me/Adobe Stock

Страница 9: © dusanpetkovic1/Adobe Stock

Страница 10: © Ton Koene/Alamy Stock Photo

Страница 11: © Fizkes/Adobe Stock

Страница 12: © Birute/iStock

Страница 13: © FRA

Страница 14: © Philippe Huguen/AFP/Getty Images

Страница 15: © Jacopo/Adobe Stock

Страница 15: © BalkansCat/iStock

Страница 16: © Elmar Gubisch/Adobe Stock

Страница 16: © Henry-Martin Klemt/Adobe Stock

Страница 17: © Jirsak/Adobe Stock

Страница 17: © Gorodenkoff/Adobe Stock

Страница 18: © Vitalii Vodolazsky/Adobe Stock

Страница 19: © Michael Traitov/Adobe Stock

Страница 20: © New Africa/Adobe Stock

Страница 20: © Ralf Geithe/Adobe Stock

Страница 21: © Jenny Matthews/Getty Images

Страница 22: © Emin Ozkan/Adobe Stock

Страница 23: © Jirsak/AdobeStock

Страница 24: © AJ_stock_photos/Adobe Stock

Страница 24: © Corgarashu/Adobe Stock

Страница 25: © Chansom Pantip/Adobe Stock

Страница 26: © Jenny Sturm/Adobe Stock

Страница 27: © Seventyfour/Adobe Stock

Страница 28: © Nathaphat Nampix/Adobe Stock

СОЦИЈАЛНИ ПРАВА И ЕДНАКВОСТ ВО ОДНОС НА ЗАКРЕПНУВАЊЕТО ОД ПАНДЕМИЈАТА КОВИД-19

Пандемијата Ковид-19 влијаеше врз уживањето на социјалните права на луѓето, иако не во иста мера. Големите области од населението во ЕУ се соочија со прекумерна смртност, зголемен ризик од сиромаштија, ограничувања на вработувањето, недостаток на пристап до дигитална инфраструктура, намален пристап до здравствена заштита, грижа за деца, образование и обука, ограничувања на учество во општеството и тензии во нивната рамнотежа помеѓу работата и животот.

ЕУ одговори со брза акција од Европската комисија и неколку агенции, вклучително и Европскиот центар за превенција и контрола на болести, кој обезбедува детална неделна анализа на епидемиолошката ситуација и Европската агенција за лекови, која ги проценува лекувањата и вакцините за Ковид-19. Покрај тоа, за да се одговори на социјалното влијание на пандемијата, 723,8 милијарди евра беа ставени на располагање на земјите членки, преку Управата за закрепнување и отпорност. Како резултат на тоа, земјите членки предложија над 850 мерки за подобрување на остварувањето на социјалните права во закрепнувањето од пандемијата.

Спроведувањето на овие мерки треба систематски да се следи за усогласеност со основните права за да се осигура дека тие се користат ефективно и ефикасно и дека ги почитуваат правата на луѓето. Сепак, земјите членки генерално не вклучуваат статутарни тела со надлежност на човековите права при следење на ефективност на мерките усвоени во нивните планови за закрепнување и отпорност со цел промовирање на социјалните права.

Посветеноста на ЕУ на социјалните права е вкоренета во правниот поредок на Унијата, како што покажуваат членовите 4, 9 и 151 од Договорот за функционирање на Европската Унија и член 3 од Договорот за Европската Унија, како и Наслов IV за солидарност на Повелбата на ЕУ за основните права.

Во 2021 година, ЕУ и нејзините земји членки одговорија на пандемијата Ковид-19 со обновена заложба за реализација на „социјална Европа“, како што покажаа Социјалниот самит во Порто и Акцискиот план за европскиот столб за социјални права. Регулативата за воспоставување на Управата за закрепнување и отпорност (2021/241) ги прикажува правните и политички заложби на Унијата и бара од земјите членки да објаснат како нивните национални планови за закрепнување и отпорност ќе придонесат за спроведување на Европскиот столб за социјални права. Регулативата вклучува и референци за основните права, на пример во однос на заштитата на податоците, заштитата на животната средина и еднаквоста.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 1.1

ЕУ и нејзините земји членки треба да ги промовираат социјалните права на луѓето во ситуации на ранливост, кои беа најпогодени од пандемијата, преку исплаќање средства од Управата за закрепнување и отпорност согласно сите релевантни законски и политички обврски. Земјите членки на ЕУ треба да ги приспособат финансираните мерки доколку се утврди дека тие не се доволно ефикасни во справувањето со социјалната ранливост на луѓето.

ЕУ им стави на располагање 723,8 милијарди евра на земјите членки преку оваа управа, вклучително и за справување со социјалната штета што ја предизвика пандемијата. Затоа, управата ја означува посветеноста на Унијата за изградба на поправедна, инклузивна и социјална Европа. Тоа им овозможи на земјите членки да предложат над 850 мерки кои ќе доведат до поттикнување на социјална и територијална кохезија и кои би можеле да придонесат за остварување на социјалните права. Овие мерки се однесуваат на голем број социјални ранливости кај различни групи на население во ЕУ, вклучувајќи жени, деца и млади луѓе во ситуации на ранливост; лица со посебни потреби; постари луѓе; припадници на ромската заедница; и луѓе во несигурни работни услови.

Општо кажано, земјите членки вклучија мерки во нивните национални планови за закрепнување и отпорност за подобрување на квалитетот на образованието, можностите за вработување и интеграција на пазарот на трудот. Некои од нив посебно се однесуваат на децата и младите луѓе. Другите мерки се однесуваат на реформирање на социјалното осигурување и социјалните системи, додека други се однесуваат на подобрување на пристапот до здравствена заштита и долгорочна нега.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 1.2

ЕУ и нејзините земји членки треба да се погрижат да не се користат средства од Управата за закрепнување и отпорност на начин што не е компатибилен со Повелбата на ЕУ за основни права или со Конвенцијата за правата на лицата со попреченост (КПЛП). Европската комисија и земјите членки на ЕУ треба да воспостават ефективни механизми за следење на фундаменталните права во однос на управата. Надлежните органи на земјите членки се охрабруваат да се вклучат во систематски и значајни консултации со нивните статутарни тела за човекови права и еднаквост во овој процес. Ова може да вклучи барање нивни совети за воспоставување системи за да се обезбеди усогласеност со Повелбата на ЕУ за основните права и обврски што произлегуваат од КПЛП. Земјите членки на ЕУ, исто така, би можеле да размислат за вклучување на законските тела за човекови права во проценките на влијанието на мерките за обновување врз основните права.

Јавните фондови, вклучувајќи ги и фондовите на ЕУ, играат клучна улога во обезбедувањето на заштита на основните права, вклучително и социјалните права. Ова е особено случај кога релевантните органи гарантираат дека не финансираат активности кои не се компатибилни со основните права. Ова бара ефективно следење на користењето на средствата, во практика.

Регулативата за воспоставување на објектот предвидува земјите членки да известуваат два пати годишно во контекст на Европскиот семестар за напредокот во постигнувањето на нивните планови за закрепнување и отпорност (член 27). Сепак, регулативата не содржи заштитни мерки за следење на усогласеноста на трошоците за основните права, споредливи со оние од Регулативата за заеднички одредби, без разлика дали се однесуваат на воспоставување национални механизми за следење или вклучување статутарни национални тела кои имаат надлежност над човековите права или механизми со еднаква надлежност.

Некои земји членки во своите планови предлагаат мерки што може да предизвикаат загриженост за компатибилноста со Повелбата на ЕУ за основните права или КПЛП (Конвенција за правата на лицата со попреченост). На пример, користењето средства од управата за реновирање или изградба на институции за лица со попреченост може да не е во согласност со член 19 од КПЛП за независно живеење и вклучување во заедницата.

2

СПРОВЕДУВАЊЕ И УПОТРЕБА НА ПОВЕЛБАТА НА НАЦИОНАЛНО НИВО

Советот ја изрази својата целосна посветеност на „Стратегијата за зајакнување на примената на Повелбата на ЕУ за основни права“ на Европската комисија. Десет годишната стратегија и заклучоците на Советот ставаат голем акцент на примената на Повелбата на национално ниво, нагласувајќи ја релевантноста на националните чинители.

На национално ниво, судовите, парламентите, владите и другите тела продолжуваат да ја користат Повелбата, којашто ја споменуваат пресудите, оценките на влијанието и парламентарните дебати, според доказите собрани во 2021 година. Има неколку примери на политички иницијативи кои имаат за цел да ја подобрат обуката за Повелбата. Сепак, досега, се чини дека националните тела не ја спроведуваат стратегијата на Комисијата и заклучоците на Советот преку координирано, долгорочно планирање. Но, назначувањето на националните фокусни точки на Повелбата може да укаже дека напредокот може да биде поочигледен во 2022 година.

Ниво на ЕУ

На почетокот на март 2021 година, Советот на Европската Унија донесе заклучоци за зајакнување на примената на Повелбата на ЕУ за основни права (Повелба). Овие заклучоци имаат потенцијал да придонесат за подобра примена на Повелбата на национално ниво, а со тоа и за подобра заштита на основните права во земјите членки на ЕУ. Советот повикува на поголема обука, поголемо подигнување на свеста, подобри правила за креирање закони, поголема размена на искуства и практики околу примената на Повелбата, строги услови на Повелбата за фондовите на ЕУ, поголема координација на прашања поврзани со Повелбата, посилни национални институции за човекови права (НИЧП) и поголема соработка со граѓанското општество.

Стратегијата на Повелбата на Европската комисија предизвика реакции и од Комитетот на регионите и од Европскиот економски и социјален комитет. Тие ја истакнаа важноста од вклучување чинители од регионалното и граѓанското општество, соодветно. Европскиот парламент ја истакна важноста од следење на спроведувањето на сите права од Повелбата.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 2.1

Институциите на ЕУ треба да ги користат своите соодветни политички документи усвоени во 2021 година како одредници за нивните идни напори да обезбедат целосна примена на Повелбата. За секој преглед на спроведувањето на овие политички документи потребно е редовно да се собираат податоци, информации и искуства од релевантните национални и локални чинители.

На пример, Советот може да ги користи главните области идентификувани во заклучоците поврзани со Повелбата од 2021 година како референтна рамка кога во иднина ќе коментира за примената на Повелбата за основните права. Во подготовката на таквите годишни последователни заклучоци за Повелбата, Советот би можел да размисли за организирање на интерактивна размена заснована на докази во релевантната работна група на Советот за да се поттикне меѓусебното учење, вклучувајќи ги и националните фокусни точки на Повелбата.

Агенциите и телата на ЕУ би можеле да размислат да го следат примерот на агенциите за правда и внатрешни работи и редовно да проценуваат како можат понатаму да го развиваат својот придонес во спроведувањето и промовирањето на правата на Повелбата.

Редовното собирање перспективни практики за примена на Повелбата започна со обновениот портал за е-правда, кој го обезбеди Европската комисија. Деветте агенции за правда и внатрешни работи ја спроведоа втората годишна размена на Повелбата, дискутирајќи за различни мерки воведени за да се обезбеди и промовира примената на Повелбата во рамки на нивните соодветни мандати.

Сите овие документи и случувања на ниво на ЕУ од 2021 година се добра основа за понатамошен развој.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 2.2

Земјите членки на ЕУ кои сè уште немаат воспоставено фокусни точки на Повелбата, на што се повикува во Стратегијата на Повелбата, треба наскоро да го сторат тоа со цел да се поттикне координирано и ефективно спроведување на стратегијата на Повелбата.

Земјите членки на ЕУ треба да размислат за спроведување на Стратегијата на Повелбата на Европската комисија и заклучоците на Советот на Европската Унија преку структуриран процес заснован на конкретни цели, пресвртници и временски рокови. Ова може да има форма на насочен акциски план за Повелбата или да се направат специфични упатувања на Повелбата во постојните акциски планови или стратегии.

Земјите членки на ЕУ треба да размислат за проценка на нивото на експертиза на Повелбата што тие го обезбедуваат за професионална обука за идните и тековните судии, обвинители и други правни професионалци, со цел да развијат мерки за справување со можните недостатоци во овој поглед, потпирајќи се на постојната експертиза на националните и меѓународните институции за обука и користење на алатки достапни на меѓународно ниво, на пример оние развиени од ФРА.

Национално ниво

Голем акцент беше ставен на националниот слој на владеење во 2021 година, како што покажуваат заклучоците на Советот. Овој тренд се надоврзува на стратегијата на Повелбата за 2020 година, во која Европската комисија ги покани земјите членки да преземат конкретни чекори, на пример да воспостават фокусни точки во националните администрации, да ги приспособат процедурите во однос на проценките на влијанието и правната контрола, за да се осигури дека комитетите со доволна експертиза од Повелбата го следат управувањето со фондовите на ЕУ или за воспоставување или зајакнување на НИЧП. Исто така, Комисијата ги покани земјите членки да ги прошират политичките мерки поврзани со Повелбата во областа на обука, подигнување на свеста или промовирање на поддржувачка и безбедна средина за ГО (Граѓански организации) и бранители на правата.

Исполнувањето на сите овие димензии бара промена во културата на основните права на национално ниво. Практиката на основните права останува фокусирана на националното уставно право и ЕСЧП, како што покажуваат доказите од судските случаи, но и од резонирањето за основните права применети во контекст на изготвувањето на закони. Ова сигнализира дека додадената вредност на Повелбата сè уште не е доволно искористена и дека интеракцијата помеѓу Повелбата и националното право и Повелбата и ЕСЧП сè уште не се доволно дел од стандардните наставни програми за обука.

Дополнително на ова, има само неколку видливи напори на национално ниво за спроведување на Стратегијата на Повелбата во структуриран процес со конкретни цели, пресвртници и временски рокови. Воспоставувањето на фокусни точки на Повелбата е важен прв чекор во оваа насока, бидејќи тие можат да го насочат или помогнат процесот на спроведување на стратегијата на Повелбата. Сепак, досега само половина од земјите членки ги назначиле своите фокусни точки на Повелбата.

Локално ниво

Во однос на локалното ниво на управување, вреди да се потсетиме на тоа дека Повелбата „се однесува на регионалните или локалните тела и на јавните организации, кога тие го спроведуваат правото на Унијата“ (види Објаснувања, член 51, Службен весник на Европската Унија С 303/17 - 14.12.2007 година). Владите треба да го споделат своето искуство и практика за да овозможат заемно учење. Во 2021 година, Европската комисија отвори дел во Европскиот портал за е-правда каде земјите членки можат да ги споделат најдобрите практики во користењето и свесноста за Повелбата, вклучително и на локално ниво. Меѓутоа, досега тие не го користеле многу порталот за оваа намена.

Во стратегијата на Повелбата, Европската комисија го користи терминот „локален“ 17 пати. Тоа не само што повикува на споделување на најдобрите практики за Повелбата на локално ниво и промовирање на поддршка и безбедно опкружување за ГО и бранителите на правата на локално ниво, туку и наложува земјите членки да обезбедат доволно насоки на локално ниво за да можат локалните власти да ги почитуваат нивните должности кои произлегуваат од Повелбата. Стратегијата укажува и на потенцијалот на локалните тела за подигнување на свеста за правата на луѓето и за тоа што луѓето можат да сторат ако нивните права се повредени.

Заклучоците на Советот усвоени во март 2021 година, исто така, ја нагласуваат улогата на регионалните и локалните администрации, вклучително и државните службеници, „во вклучувањето на Повелбата и обезбедувањето усогласеност со основните права при креирањето на политики и во негувањето на културата на основните права на сите нивоа на извршната власт“.

Сепак, локалните администрации не се многу свесни за Повелбата, според анализата на ФРА на податоците од консултациите што Европската комисија ги спроведе при подготовката на стратегијата на Повелбата. Несомнено е дека на локално ниво има потенцијал за подобра заштита и унапредување на основните права. На пример, во 2021 година ФРА предложи рамка која има за цел да поттикне повеќе градови во ЕУ да станат градови за човекови права и да помогне во развојот на локална култура на права.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 2.3

Земјите членки на ЕУ треба да разговараат за новата стратегија на Повелбата со локалните и регионалните власти и да истражат како тие најдобро би можеле да придонесат за промовирање на основните права и Повелбата.

Локалните и регионалните власти треба да осигурат дека нивните инструменти, процедури и политики се повикуваат на Повелбата. Постојните практики на Повелбата треба да им се соопштат на новите национални фокусни точки на Повелбата, за да се осигури дека тие можат да споделуваат такви практики и искуства со други земји членки - на пример, преку Европскиот портал за е-правда.

Градовите би можеле да размислат да станат „градови за човекови права“ засилувајќи ги размислувањата за основните права во својата работа, програми и активности. Рамката за локално зајакнување на правата, како што предлага ФРА, може да биде корисна во овој поглед.

Комитетот на регионите би можел да размисли за редовно обезбедување форум за размена на искуства и перспективни практики поврзани со Повелбата.

3

ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА

Дваесет и првата годишнина од директивите на ЕУ за еднаквост се случи во 2021 година. Тоа поттикна евидентирање на постигнувањата и пропуштените можности, како и оценки за спроведувањето на законската регулатива, но и најважно, размислување за следните чекори што треба да се преземат. Оваа година поглавјето се фокусира на дискриминацијата на ЛГБТИ луѓето и дискриминацијата на граѓаните на ЕУ врз основа на нивната националност.

Прекршувањето на правата на ЛГБТИ лицата во некои земји членки, како и зголемувањето на поврзаното злосторство од омраза и инциденти со говор на омраза – што може да се одрази со реално зголемување на инцидентите, како и зголемена подготвеност за нивно пријавување – поттикна реакција на неколку меѓународни институции. Паралелно, има растечко признавање на семејните права за истополовите парови и хомосексуалните родители во меѓународната и националната судска практика.

Постојат одредени докази дека граѓаните на ЕУ доживуваат дискриминација врз основа на националност во различни области од животот, но тешко се собираат податоци за оваа тема.

Во 2021 година, некои од мерките за справување со болеста во 2019 година, корона вирус (Ковид-19) пандемијата влијаеја негативно на ЛГБТИ луѓето, додека граѓаните на ЕУ се соочија со одредени проблеми при преминувањето на границите на ЕУ и при примањето или евидентирањето на нивните вакцини.

Оваа година поглавјето се фокусира на дискриминацијата на ЛГБТИ луѓето и дискриминацијата на граѓаните на ЕУ врз основа на нивната националност.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 3.1

Во однос на планираната законска иницијатива за признавање на родителството и сродните мерки, Европската комисија треба да им обезбеди на земјите членки релевантна рамка и дополнителни насоки за да се обезбеди взаемно признавање на родителството за истополовите парови.

Земјите членки на ЕУ треба да ги спроведат мерките вклучени во стратегијата на ЕУ за еднаквост на ЛГБТИК преку развивање национални акциски планови и стратегии и со зајакнување на правната заштита на ЛГБТИК луѓето од насилство и говор на омраза.

Во 2021 година имаше сè поголемо признавање на семејните права на истополовите двојки и хомосексуалните родители во меѓународната и националната судска практика и законодавство. Сепак, взаемното признавање на истополовото родителство меѓу земјите членки е сè уште тешко со оглед на неусогласеностите меѓу земјите на ЕУ во опсегот на законското признавање на истополовите парови и нивните семејни права (во однос на посвојувањето, сурогат мајчинството или асистирана репродукција). Ова создава правна несигурност и се меша не само во правото на слободно движење, туку и во правото на семеен живот, кога се одбива признавањето на семејните врски меѓу родителите и децата, законски воспоставени во друга земја.

Европската комисија призна дека разликите во правилата на земјите членки за родителство и недостатокот на правила во ЕУ за конфликт во овој поглед, може да предизвикаат тешкотии за семејствата при преминувањето на границите во ЕУ. Се разгледува законска иницијатива за прекугранично признавање на родителството меѓу земјите членки на ЕУ. Предлогот ќе утврди заеднички правила при судир на закони и заеднички одредби за признавање на пресудите за родителство. Иако

материјалното право за родителство е во надлежност на правото на земјите членки, ЕУ може да усвои мерки во врска со семејното право со прекугранични импликации во согласност со член 81 (3) од Договорот за функционирање на Европската унија (ДФЕУ).

Прекуграничното признавање на родителството е особено тешко за истополовите родители, поради разликите во правните рамки на земјите членки. Тоа го попречува правото на почитување на семејниот живот и правата на детето, како и правата на детето кои произлегуваат од државјанството на ЕУ.

ЕСП ги призна семејните врски меѓу истополовите родители и нивното дете во *V.M.A против Општина Столична (V.M.A. v. Stolichna obshtina)*. Воедно, потсетува дека земјите членки можат да отстапат од своите обврски според законот на ЕУ за слободно движење само ако не ги прекршуваат основните права од Повелбата за основните права (Повелба). Судот заклучи дека би било спротивно на членови 7 (право на почитување на семејниот живот) и 24 (правата на детето) од Повелбата доколку на детето му биде одземен односот со еден од родителите кога го остварува правото на слободно движење или ако остварувањето на тоа право било невозможно или претешко во практика бидејќи родителите се од ист пол. Судот нагласи дека обврската за признавање на односот родител-дете во контекст на слободното движење не ги нарушува националниот идентитет и надлежностите.

Понатаму, мерките за ограничување на пандемијата, вклучително затворања и ограничувања за влез во земјите членки, непропорционално ги погодија партнерите и децата на ЛГБТИК луѓето, како и младите ЛГБТИК лица во неколку земји членки. Тие поттикнаа зголемување на семејното насилство, говор на омраза и злосторство од омраза и го ограничија пристапот до психолошка помош и здравствена заштита.

Во овој контекст, стратегијата на ЕУ за еднаквост на ЛГБТИК добива на значење. Таа предвидува низа насочени активности околу четири главни столба: справување со дискриминацијата, осигурување безбедност, градење инклузивни општества и водење на повикот за еднаквост на ЛГБТИК. Како што беше објавено во стратегијата, во 2021 година Комисијата формираше подгрупа за ЛГБТИК еднаквост под Групата на високо ниво на ЕУ за недискриминација, еднаквост и различност за поддршка и следење на напредокот во земјите членки во однос на правата на ЛГБТИК, вклучително и развојот на националните акциски планови.

Неколку земји членки усвоија национални акциски планови насочени кон борба против дискриминацијата генерално, кои ги вклучуваат и правата на ЛГБТИК. Други развија акциски планови конкретно насочени кон еднаквоста на ЛГБТИК. Овие акциски планови, кои Листата на активности за унапредување на еднаквоста на ЛГБТИК за 2015-2019 година веќе ги застапуваше, се неопходни за да се препознаат посебните потреби на ЛГБТИК лицата за заштита на нивните права и да се воведат конкретни мерки.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 3.2

Земјите членки на ЕУ треба да гарантираат дека ниту едно законодавство и административни практики не водат кон дискриминација на граѓаните на ЕУ, а во одредени контексти и на членовите на нивните семејства, врз основа на националност, во рамки на правото на ЕУ. Редовното собирање податоци и искуства ќе обезбеди корисен придонес во овој поглед.

Европската комисија треба да ја зајакне помошта што им се обезбедува на земјите членки за размена на информации и подигнување на свеста во однос на спречување дискриминација врз граѓаните на ЕУ по основа на националност.

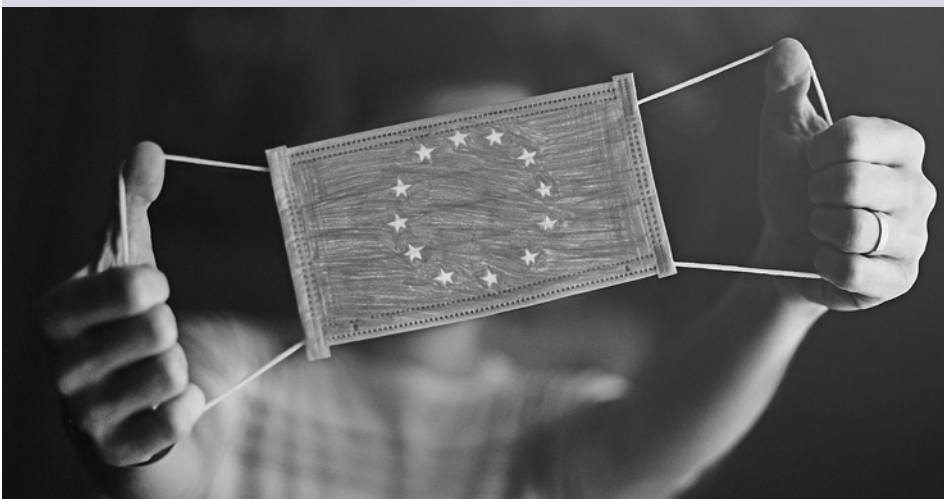
Дискриминацијата на граѓаните на ЕУ врз основа на националност може да создаде бариери за слободното движење дури и ако тоа не е директно поврзано со спроведувањето на законодавството за слободно движење.

Член 18 од ДФЕУ и член 21 (2) од Повелбата предвидуваат дека во рамките на правото на ЕУ се забранува каква било дискриминација врз основа на националност. Оваа забрана има директно дејство, хоризонтално и вертикално. Тоа значи дека под одредени услови поединци може да се повикаат на него и против приватни субјекти и против државни органи.

Членот 24(1) од Директивата за слободно движење (2004/38/ЕЗ) ја потврдува основната посветеност на принципот на еднаков третман на државјаните на ЕУ, изразена во Договорите: „сите граѓани на Унијата кои живеат врз основа на оваа Директива на територијата на земјата членка домаќин ќе уживаат еднаков третман со државјаните на таа земја членка во рамките на опсегот на Договорот. Придобивката од ова право ќе се прошири на членови на семејството кои не се државјани на

земја членка и кои имаат право на престој или постојан престој“. Член 4 од Директивата за слободно движење на работниците (2014/54/ЕУ) ги обврзува земјите членки да назначат тела за унапредување, анализа, следење и поддршка на еднаков третман на работниците на Унијата и членовите на нивните семејства, без дискриминација врз основа на националност, но и без какви било неоправдани ограничувања или пречки за нивното право на слободно движење.

Граѓаните на ЕУ и членовите на нивните семејства сè уште доживуваат дискриминација врз основа на националност во различни области, вклучително и оданочување, право на вршење професија и пристап до стоки и услуги, вклучувајќи здравствени услуги или социјални бенефиции, според доказите од истражувањето на ФРА во 2021 година. За време на пандемијата на Ковид-19, одредени мерки, вклучително и распоредувањето на планови за вакцинација или ограничувањата за патување, имаа негативни ефекти врз граѓаните на ЕУ од другите земји членки. Иако се чини дека дискриминацијата врз основа на националност не е широко распространета во споредба со другите основи на дискриминација, нема доволно податоци за тоа. Не постои соодветна свест за тоа кога се случува таква дискриминација, иако државјанството на ЕУ е еден од столбовите на интеграцијата во ЕУ, како што ЕСП повторил во неколку наврати и како што се истакнува во тригодишните извештаи на Комисијата за државјанство.

4

РАСИЗАМ, КСЕНОФОБИЈА И ПОВРЗАНА НЕТОЛЕРАНЦИЈА

Расистичките злосторства од омраза и говорот на омраза продолжија низ ЕУ во 2021 година. Мигрантите и етничките малцинства, вклучувајќи ги и припадниците на ромската заедница, Евреите, муслиманите и Азијците, продолжија да се обвинуваат за пандемијата на болеста во 2019 година, корона вирус (Ковид-19).

Европската комисија презеде решителни чекори за спроведување на постојното право на ЕУ со иницирање постапки за прекршување против 11 земји членки на ЕУ поради нецелосно и неправилно транспонирање на Рамковната одлука за расизам и ксенофобија во националното законодавство. Исто така, ги повика земјите членки подобро да ги спроведуваат одредбите од Директивата за расна еднаквост.

Прикажувајќи ги заложбите широм ЕУ за борба против расизмот, земјите членки усвоија национални акциски планови против расизмот и продолжија да ги зајакнуваат мерките за решавање на празнините во податоците и развивање структури и процеси за ефективно известување за расистички инциденти.

Рамковната одлука за расизам и ксенофобија (2008/913/JHA) утврдува заеднички кривично-правен пристап за форми на расизам и ксенофобија кои претставуваат говор на омраза и злосторство од омраза. Во 2021, Европската комисија покренала прекршочни постапки против 11 земји членки кои не ја вклучија целосно и правилно Рамковната одлука во националното законодавство. Во меѓувреме, Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) и националните врховни судови поставија ограничувања за потпирање на слободата на говорот за оправдување на говорот на омраза и поттикнувањето омраза.

Расизмот продолжи да претставува сериозни предизвици низ ЕУ во 2021 година. Расистичките злосторства од омраза и инцидентите со говор на омраза продолжија, како што покажуваат официјалните и неофицијалните извештаи. Покрај тоа, меѓународните и националните тела за човекови права изразија загриженост за време на пандемијата во врска со растечката стапка на говор на омраза преку интернет, честопати од медиуми или политичари, насочен кон мигранти и етнички малцинства.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 4.1

Земјите членки на ЕУ треба целосно и правилно да ги транспонираат и применуваат одредбите од Рамковната одлука на Советот за борба против расизмот и ксенофобијата. Ова бара земјите членки да ги преземаат неопходните мерки за да осигурат дека расистички или ксенофобичен мотив се смета за отежнувачка околност или, како алтернатива, судовите да го земат предвид овој мотив при одредувањето на казните.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 4.2

Земјите членки на ЕУ треба значително да ја подобрат ефективностa на нивните мерки и институционални аранжмани за целосна примена на одредбите од Директивата за расна еднаквост, особено во однос на ефективни, пропорционални и разубедувачки санкции во случај на прекршување на обврските како што се бара со Директивата за расна еднаквост. Ова може да придонесе кон намалување на бариерите со кои се соочуваат етничките малцинства и имигрантите кога се обидуваат да пристапат до образование, вработување, стоки и услуги - вклучително и домување - и социјална заштита.

Членот 21 од Повелбата на ЕУ за основни права забранува каква било дискриминација врз основа на етничко потекло или раса. Слично на тоа, Директивата за расна еднаквост (2000/43/ЕЗ) забранува каква било дискриминација врз основа на етничко или расно потекло при пристапот до образование; вработување; услуги, вклучително и домување; и социјална заштита, вклучително и здравствената заштита. Дваесет и една година по усвојувањето на Директивата за расна еднаквост, голем број земји членки сè уште не ги спроведуваат целосно одредбите на директивата, како што покажуваат извештаите на Европската комисија и меѓународните тела за следење на човековите права.

Комисијата продолжи со постапките за повреда кон земјите членки кои дискриминираа деца, припадници на ромската заедница, во образованието. Во 2021 година, етничките малцинства, вклучително и мигрантите, продолжија да доживуваат дискриминација и институционален расизам во различни области од животот, според истражувањето и наодите од тестовите за дискриминација. Дискриминаторското профилирање базирано на етничката припадност опстојува во ЕУ, како што потврдуваат извештаите на телата за следење.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 4.3

Земјите членки на ЕУ се охрабруваат да развиваат насочени национални акциски планови или стратегии за борба против расизмот, расната дискриминација, антисемитизмот, ксенофобијата и поврзаната нетолеранција. Националните напори треба да бидат информирани и водени од заедничките водечки принципи за националните акциски планови против расизмот и да гарантираат учество и соработка со релевантните партнери и ГО. Земјите членки треба да се погрижат, при развивање, спроведување и следење на националните акциски планови против расизмот, сите активности да бидат информирани и врз основа на веродостојни податоци за еднаквоста.

Во 2021 година, ЕУ почна да ги поставува основите за исполнување на обврските преземени во првиот акциски план на ЕУ против расизмот. Имено, Групата на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција усвои заеднички водечки принципи за националните акциски планови против расизмот.

Националните случувања ги поткрепуваат пошироките напори на ЕУ. Некои земји членки, за прв пат во 2021 година, усвоија национални акциски планови против расизмот. Изразувајќи ги различните национални контексти, други вклучија антирасистички мерки во пошироките политики за недискриминација или развија стратегии кои се однесуваат на специфични форми и манифестации на расизам, како што се стратегии против антисемитизмот.

И покрај некои позитивни случувања кои се однесуваат на празнините во податоците на национално ниво, генерално постои недостаток на податоци за искуствата од расизам и дискриминација врз основа на расно или етничко потекло низ ЕУ. Недостатокот на веродостојни и сеопфатни податоци го попречува ефективното дизајнирање, спроведување и следење на антирасистичките акциски планови и ја спречува ЕУ и земјите членки ефективно да ја следат состојбата на еднаквост.

Наодите од националните податоци и податоците на ФРА континуирано покажуваат значителни нивоа на недоволно пријавување за искуствата од дискриминација и насилство мотивирани од пристрасност. Недоволното пријавување ги поткопува правата на жртвите да најдат поддршка и заштита и резултира со неуспех да се обезбеди пристап до правда за сите на еднаква основа. Тоа ги компромитира напорите на националните власти во истрагата и казнувањето на злосторствата од омраза.

Во 2021 година, Групата на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција усвои клучни водечки принципи за поттикнување на пријавување злосторство од омраза. Принципите се насочени кон жртвите и имаат за цел да обезбедат рамка што може да ги води националните напори кон отстранување на бариерите за пријавување и воспоставување структури и процеси кои овозможуваат ефикасно известување за злосторствата од омраза. Голем број земји членки пријавија насочени напори кон ефективни системи за известување, како што е насоченото допирање до групите изложени на ризик од прогонување поради злосторство од омраза; градење капацитети во рамки на спроведувањето на законот; и чекори кон зајакната соработка.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 4.4

Земјите членки на ЕУ се поканети да ги применат клучните водечки принципи за охрабрување на пријавувањето, што исто така може да послужи како оценувачка рамка за идентификување на националните активности кон дизајнирање и спроведување на пристап насочен кон жртвите за пријавување на злосторство од омраза. Земјите членки треба да продолжат со напорите за создавање структури кои го олеснуваат известувањето, како што е воспоставување услуги за известување од трети страни, како и градење на капацитетот на службениците за спроведување на законот да идентификуваат и евидентираат потенцијални злосторства од омраза. Тие, исто така, треба да ја подобрат соработката со граѓанските организации и организациите за поддршка на жртвите и да се вклучат во соодветни мерки на терен за да стигнат до оние кои се изложени на ризик од прогонување поради злосторство од омраза.

5

ЕДНАКВОСТ И ВКЛУЧЕНОСТ НА ПРИПАДНИЦИТЕ ОД РОМСКАТА ЗАЕДНИЦА

Во 2021 година, Советот на Европската Унија ја усвои својата препорака за еднаквост, вклучување и учество на припадниците на ромската заедница. Се повикуваат земјите членки да усвојат национални стратешки рамки за припадниците на ромската заедница и да вложат максимални напори за да ги постигнат целите на новата стратешка рамка на ЕУ за припадниците на ромската заедница до 2030 година. ЕУ и земјите членки развија неколку иницијативи за вклучување на припадниците на ромската заедница и Патувачите во подготовката на стратегиите и ги консултираа релевантните засегнати страни, како што се телата за еднаквост и националните институции за човекови права.

ЕУ го интегрира вклучувањето на припадниците на ромската заедница во неколку политички и законодавни досиеја. Сепак, повеќето земји членки не го интегрираа вклучувањето на припадниците на ромската заедница во нивните главни национални стратегии и мерки за главните области на политиката, како што се вработување, образование, здравство и домување.

Во 2021 година, основните права на припадниците на ромската заедница и Патувачите сè уште не се целосно почитувани. Антициганизмот, дискриминацијата, сиромаштијата и социјалната исклученост, како и злосторството од омраза и говорот на омраза, продолжуваат да влијаат на непропорционален број на припадници на ромската заедница и Патувачи низ ЕУ. Мерките за справување со пандемијата на болеста во 2019 година, корона вирус (Ковид-19) ги надополнија овие проблеми.

На 12 март 2021 година, Советот на Европската Унија ја усвои својата препорака за еднаквост, вклучување и учество на припадниците на ромската заедница, повикувајќи ги земјите членки да усвојат национални стратешки рамки за припадниците на ромската заедница до септември 2021 година. Само 11 земји членки ги поднесоа своите ревидирани национални стратегии пред крајот на 2021 година.

ЕУ ги охрабрува земјите членки да ги вклучат припадниците на ромската заедница и Патувачите во сите политички и правни досиеја за кои се смета дека ги поддржуваат и штитат ранливите групи. Новата стратешка рамка на ЕУ за припадниците на ромската заедница поставува седум крајни, како и поврзани цели што треба да се постигнат до 2030 година. Истата се фокусира на борбата против анти-циганизмот и дискриминацијата и на промовирање на целосното учество и инклузија на припадниците на ромската заедница, преку комбинација на мејнстрим и насочени политики.

Повеќето земји членки ги доставија своите стратегии доцна, и честопати без да ги земат предвид претходните стратегии или да извршат евалуација на претходните стратегии. Имаше зголемени напори за консултации со граѓанското општество и телата за еднаквост, но има малку докази за значајно учество на припадниците на ромската заедница и Патувачите во дизајнирањето и спроведувањето на новите стратегии. Само 11 земји членки поставија национална платформа за припадниците на ромската заедница за поефективно вклучување на граѓанското општество во 2021 година.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 5.1

Земјите членки на ЕУ треба да стават приоритет на спроведувањето на националната стратешка рамка за припадниците на ромската заедница. Тие треба да вклучуваат конкретни и мерливи цели за да се обезбеди ефикасно следење и собирање на податоци. Земјите членки треба да ги разгледаат ветувачките практики во другите земји на ЕУ и да ги користат насоките што ги дадоа ФРА и Работната група за припадниците на ромската заедница. Земјите членки треба да промовираат градење капацитети на ромските граѓански организации и систематски да ги повикуваат да учествуваат во дизајнирањето, спроведувањето и следењето на мерките за вклучување на припадниците на ромската заедница.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 5.2

Земјите членки треба да разгледаат мерки за справување со дискриминаторските ставови кон Ромите и Патувачите во спроведувањето на законот. Таквите мерки може да вклучуваат обука за професионалци за спроведување на законот и правосудството, потпирајќи се на насоките развиени од ФРА и иницијативи за обука од Агенцијата на ЕУ за обука за спроведување на законот и ФРА, како и Организацијата за безбедност и соработка во Европа и Канцеларијата за демократски институции и Иницијативи за обука за човекови права. Земјите членки треба да се погрижат случаите на полициско насилство во кое се вклучени Роми да се истражуваат брзо од независни тела и треба да им помогнат на жртвите да пријават какво било полициско несоодветно однесување.

Членот 21 од Повелбата на ЕУ за основните права забранува секаква дискриминација врз основа на етничко или социјално потекло или членство на национално малцинство. Од 2000 година, правото на ЕУ (Директива за расна еднаквост, 2000/43/ЕЗ) промовира еднаков третман и забранува директна и индиректна дискриминација.

Во својот извештај за основните права за 2021 година, ФРА ги повика земјите членки на ЕУ да ги усвојат неопходните мерки за спречување и искоренување на дискриминаторските ставови меѓу полициските службеници. Исто така, ги повика органите за спроведување на законот да издадат конкретни, практични и насоки за справување со дискриминаторското етничко профилирање кои се подготвени за употреба од страна на полициските службеници. Овие насоки треба да бидат вклучени во стандардните оперативни процедури и кодекси на однесување и треба систематски да се доставуваат до службениците од првите редови.

Етничкото или расното профилирање од страна на полицијата против луѓе кои се перцепирани како припадници на ромската заедница или Патувачи и понатаму е широко распространето, а негативните искуства на полицијата ја поткопуваат довербата во јавните власти, покажува истражувањето на ФРА објавено во 2021 година. Во 2021 година, во две земји членки беа пријавени два смртни инциденти во кои беа вклучени припадници на ромската заедница и полициски власти. Во извештајот на Европската комисија до Европскиот парламент за спроведување на Директивата за расна еднаквост се бара од земјите членки да објават податоци за жалбите добиени од полицијата, инспекторатите и судството.

6

АЗИЛ, ВИЗИ, МИГРАЦИЈА, ГРАНИЦИ И ИНТЕГРАЦИЈА

Почитувањето на основните права на границите остана еден од најголемите предизвици за човекови права во ЕУ. Наводите за турканици и насилство на границата продолжија. Исто како и смртните случаи на море и на копно, како и одложувањата во изнаоѓањето безбедно пристаниште за мигрантите спасени на море. Притворот поврзан со азил и поврат продолжи, воедно и како дел од засилените политики за задржување на границите.

ЕУ работеше на операционализација на нови системи за информатичка технологија (ИТ) од големи размери кои вклучуваат заштитни мерки за основните права кои се очекува ефективно да се спроведат.

Член 78 (1) од ДФЕУ и членови 18 и 19 од Повелбата на ЕУ за основните права (Повелба) забрануваат *враќање (refoulement)* – што значи враќање на поединецот во ризик од прогон или сериозно наштетување – и колективно протерување. Членот 4 од Повелбата забранува тортура и други форми на малтретирање. Тоа е апсолутна обврска, не дозволувајќи исклучоци или отстапувања.

Почитувањето на основните права на границите остана главен предизвик во ЕУ во 2021 година, со повеќекратни извештаи за наводни отфрлања и полициско насилство. Во меѓувреме, 3.402 лица загинаа на морските и копнените граници додека се обидуваа да стигнат до ЕУ, додека хуманитарните бродови за спасување се соочија со закани и тешкотии да најдат безбедно пристаниште. Спасените мигранти и бегалци беа оставени да чекаат на море со денови или подолго, што ги доведе во опасност нивната безбедност и физички интегритет.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 6.1

Земјите членки треба да размислат за воспоставување ефективни и независни национални механизми за следење на границите, заедно со достапни механизми за жалби, независно од исходот од преговорите за предложените правила на ЕУ според Пактот за миграција и азил. Земјите членки треба да се погрижат надлежните органи навремено и ефективно да ги истражат наводите за одбивање и лошо постапување.

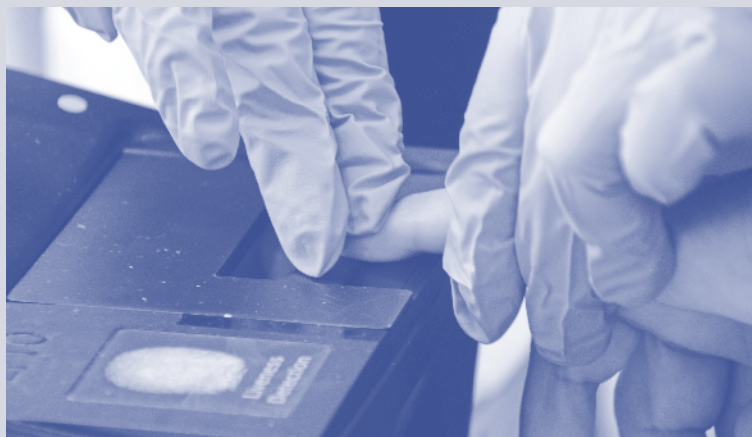

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 6.2

Земјите членки треба во секој поединечен случај да ја проценат можноста за користење алтернативи на притворот. При прибегнувањето кон притворот како последна мерка, земјите членки мора да ги почитуваат сите заштитни мерки што се бараат со Повелбата и Европската конвенција за човекови права. За оние кои се притворени во очекување на нивното враќање, пристапот до бесплатна правна помош треба да биде достапен во пракса за да им се овозможи на луѓето во постапките за враќање да го остварат своето право на ефективен правен лек според член 47 од Повелбата и воопшто да пристапат до правда.

Додека член 6 од Повелбата, член 8 (2) од ревидираната Директива за условите за прием (2013/337/EU), член 15 (1) од Директивата за враќање (2008/115/EZ) и член 28 (2) од Даблинската регулатива бараат од земјите членки во секој поединечен случај да ја испитаат одржливоста на мерките кои се помалку присилни од притвор, во практика ретко се користат алтернативи на притвор поради страв од бегство.

Заштитата на основните права во контекст на притвор продолжи да се поткопува во 2021 година со продолжени периоди на притвор, несоодветни услови за притвор, наводно малтретирање од страна на чуварите, недостаток на индивидуална проценка за неопходноста и пропорционалноста на лишувањето од слобода и недостатокот на одвојување на ранлива категорија на луѓе. Покрај тоа, некои земји членки го ограничуваат пристапот до бесплатна правна помош.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 6.3

ЕУ и земјите членки треба да ги интензивираат напорите за подигање на свеста за правата и достапните правни лекови за лицата чии податоци се складираат во базите на податоци на големите информациски системи на ЕУ, заедно со воспоставување ефективни механизми за надзор. Земјите членки треба да обезбедат дека целиот вклучен персонал добива задолжителна обука за основните права.

Член 8 (2) од Повелбата, како и Законот на ЕУ за заштита на податоци, предвидуваат право на пристап, корекција и бришење на сопствените зачувани податоци. Регулативите за воспоставување интероперативни големи бази на податоци на ЕУ во областа на слободата, безбедноста и правдата подеднакво го гарантираат ова право. Работењето и интероперабилноста на големите информациски системи на ЕУ, кои собираат низа лични податоци, имаат важни импликации за основните права, како што забележа ФРА во своето минато истражување.

Обуката за овластен персонал е законска обврска според повеќето правни инструменти кои ги регулираат ИТ системите од големи размери и нивната интероперабилност. На ниво на ЕУ, ЦЕПОЛ, еу-ЛИСА и ФРОНТЕКС организираа активности за обука во 2021 година со цел да го зајакнат знаењето на надлежните органи за аспектите на техничката и деловната употреба и импликациите од користењето на системите. ФРА придонесува за таква обука со придонес за основните права.

7

ИНФОРМАТИЧКО ОПШТЕСТВО, ПРИВАТНОСТ И ЗАШТИТА НА ПОДАТОЦИ

Во 2021 година, законодавните и политички иницијативи кои се однесуваат на новата технологија се фокусираа на управувањето со ризиците што ги создаде зголемената дигитализација на секој аспект од животот. Клучните датотеки кои се однесуваат на вештачката интелигенција (ВИ) и умереност на онлајн содржината беа во центарот на вниманието. Итните ситуации кои се однесуваат на управувањето со пандемијата тестираа принципи за заштита на податоци во практика; како и развојот на мерките поврзани со безбедноста.

Нацрт-регулативата за вештачка интелигенција објавена во април 2021 година обезбеди прв обид за регулирање на индустријата за вештачка интелигенција и истовремено воведување заштитни мерки за основните права. Институциите на ЕУ и земјите членки работеа на постигнување договор за опсегот и границите на прифатливата употреба на вештачката интелигенција. Паралелно, мораше постојано да се потврдуваат правата на заштита на податоци и приватност во однос на мерките наменети за заштита на поединците, како во однос на пандемијата, така и против криминални активности. Тоа следеше шема што извештаите за фундаменталните права на ФРА ја идентификуваат секоја година од 2014 година.

Во 2021 година, експертите и граѓанското општество, на ниво на ЕУ и на национално ниво, опширно коментираа за вклучувањето на соодветни заштитни мерки за основните права во нацрт-Актот на ЕУ за вештачка интелигенција (ВИ). Тоа продолжи да минува низ неколку повторувања кои различно се однесуваат на различни прашања за основните права. Нацрт-предлогот содржи охрабрувачки референци за основните права, но Европскиот одбор за заштита на податоци (ЕОЗП) и Европскиот супервизор за заштита на податоци (ЕСЗП), националните институции за човекови права, граѓанските организации (ГО) и академиците, меѓу другите, идентификуваа заеднички грижи. Примерите ја вклучуваат категоријата на забранети апликации за вештачка интелигенција и потенцијалната потреба да се вклучат дополнителни системи за вештачка интелигенција,

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 7.1

Законодавецот на ЕУ треба да обезбеди дека идниот Закон за вештачка интелигенција целосно ќе ги почитува основните права земајќи ги предвид, како што е соодветно, недостатоците идентификувани од страна на ЕОЗП/ЕСЗП, граѓанското општество и други. Имено, законодавецот на ЕУ треба да се погрижи опсегот на употреба во различните категории на ризик да биде јасен и дека се нудат доволно насоки и заштита – во однос на усогласеност со основните права – и во однос на различни практични контексти. Потпирањето на самопроценка, иако е добредојден прв чекор, треба да биде поткрепено со ефективен надзор од независни тела кои имаат доволно ресурси и ја поседуваат потребната експертиза за основните права.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 7.2

Институциите на ЕУ и земјите членки кои ги регулираат дигиталните услуги треба да се погрижат да се спречи и прекумерното и недоволното отстранување на содржината, како и дека практиките на умереност не се пропорционални, за да не се мешаат во правата на слобода на изразување, слобода на информации и недискриминација. Со оглед на важноста на надзорот заснован на докази за ефективна и за усогласена умереност на содржините на интернет со фундаменталните права, институциите на ЕУ и земјите членки треба да се погрижат релевантната правна рамка да им овозможи на академските експерти и експертите на граѓанското општество законски да пристапат до податоците и да спроведат истражување.

како што е приватното социјално бодување; големата доверба во самопроценката на компаниите за случаи на употреба на вештачка интелигенција со висок ризик; и потребата од зајакнување на надзорните механизми и тела задолжени за оваа работа.

Ширењето нелегална содржина на интернет, вклучително и говор на омраза, е закана за основните права. Во овој контекст, предлозите за регулирање на дигиталните услуги на ниво на ЕУ и на национално ниво претставуваат ветувачки тренд. Сепак, како што истакнаа неколку засегнати страни (ЕСЗП, ЕОЗП, националните институции за човекови права, органите за заштита на податоци и ГО), регулирањето на содржината и услугите што се обезбедуваат на интернет, исто така, претставува предизвик при заштитата на основните права, како што се правата на приватност и заштита на податоците, правата на слобода на изразување и информирање и правото на недискриминација (членови 7, 8, 10, 11 и 21 од Повелбата на ЕУ за фундаментални права).

Националните правни иницијативи и нацрт-законот за дигитални услуги предизвикаа различни мислења и критики. Нивната проценка изнесува на виделина одредени заеднички грижи. Тие ја вклучуваат потребата да се обезбеди дека мерките за ублажување на онлајн содржините се пропорционални и важноста за обезбедување ефективни механизми за надзор.

Покрај тоа, истражувањето е од клучно значење за да се разбере како содржината на интернет може да е поумерена, без да се загрози заштитата на правата на корисниците. Тоа бара пристап до податоци за функционирањето на дигиталните платформи, во однос на нивното влијание врз основните права. Сепак, некои големи платформи ги спречија надворешните експерти од ГО да спроведат истражувања поврзани со основните права во 2021 година, со тоа што им го оневозможија пристапот до нивните податоци.

Заштитата на граѓаните од закани од различна природа – вклучително и пандемијата, нелегалната содржина на интернет и сајбер криминалот – е добронамерна. Меѓутоа, со таа цел, институциите на ЕУ и земјите членки усвоија или размислуваат за законодавство што може да се меша со основните права, особено со правата на приватност и заштита на податоците (членови 7 и 8 од Повелбата).

Развивањето на сертификатите за Ковид-19 ги истакна предизвиците за заштита на податоци што ги истакнаа институциите за заштита на податоците и ГО во повеќето земји членки. И покрај неодамнешната судска практика на ЕСЧП за масовно следење и судската практика на ЕСП за задржување податоци, земјите членки продолжија да поднесуваат законски предлози насочени кон зајакнување на надзорот и задржувањето на податоците, без да вклучат доволно заштитни мерки за основните права. Иако заштитата на здравјето и безбедноста на поединците се легитимни цели, експертите укажаа на потребата да се спроведат соодветни тестови за неопходност и пропорционалност за да се уверат дека ниту една мерка нема да резултира со кршење на правата на приватност и заштита на податоците или други основни права.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 7.3

Институциите на ЕУ и земјите членки треба да се погрижат сите нови правни иницијативи предложени за зајакнување на безбедноста на поединците, било да е тоа итно или не, да ги почитуваат основните права. Имено, законските мерки усвоени за борба против пандемијата Ковид-19 или за поттикнување на безбедноста од национални закани треба да обезбедат дека се спроведуваат соодветни заштитни мерки за заштита на правата за заштита на податоците и приватноста. Ваквите мерки треба да бидат пропишани со закон, неопходни и пропорционални во едно демократско општество. Независните механизми за надзор треба да обезбедат овие мерки редовно да се проверуваат. Поединците треба да можат да се жалат на таквите мерки и да имаат пристап до ефективни правни лекови.

8

ПРАВА НА ДЕТЕТО

Во 2021 година, болеста во 2019 година, корона вирус пандемијата (Ковид-19) продолжи да поставува предизвици за правата на децата. Во март 2021 година, Европската комисија за прв пат усвои Стратегија на ЕУ за правата на детето на шест тематски области, вклучувајќи: социо-економска вклученост на децата, здравство и образование; промовирање на учество на децата; и борба против насилство врз децата. Европската детска гаранција, уште една важна пресвртница за решавање на детската сиромаштија и социјалната исклученост, ја дополнува стратегијата.

Бројот на деца кои бараат азил значително се зголеми, додека нестабилната ситуација на границите претставуваше сериозни предизвици. Притворот на деца мигранти продолжи во неколку земји членки, вклучително и во случаи кога возраста на лицето сè уште не е утврдена. Предизвиците во спроведувањето на директивата за процедурални заштитни мерки продолжија во неколку земји членки, додека меѓународните тела за мониторинг изразија загриженост за условите за притвор на децата во судир со законот.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 8.1

Европската комисија би можела да размисли за обезбедување насочена поддршка и насоки за земјите членки за спроведување на Европската детска гаранција и Стратегијата на ЕУ за правата на детето. Ова може да вклучи олеснување на размената на добри практики за спроведување и следење.

Земјите членки треба да обезбедат дека нивните национални акциски планови за спроведување на Европската детска гаранција и Стратегијата на ЕУ за правата на детето имаат доволно ресурси и се однесуваат на најранливите деца, особено во однос на влијанието на пандемијата Ковид-19.

Европската комисија и земјите членки треба да продолжат да го оценуваат влијанието на пандемијата врз менталното здравје на децата и да воспостават мерки за да се спречат понатамошни негативни последици.

Пандемијата Ковид-19 продолжи да влијае врз низа права на децата што ги штити Повелбата на ЕУ за основни права (Повелба), како што е правото на образование (член 14) и на заштита и грижа неопходни за нивната благосостојба (член 24). Бројот на деца кои живеат во ризик од сиромаштија и социјална исклученост во ЕУ27 се зголеми од 22,2 % во 2019 година на 24,2 % во 2020 година, според најновите статистички податоци на Евростат.

Во 2021 година, Советот на Европската Унија ја усвои Европската детска гаранција, шема за спречување и борба против детската сиромаштија и обезбедување пристап до основните услуги за сите деца, вклучително и оние од ранливите групи. Многу засегнати страни и граѓанското општество ја поздравиле гаранцијата. Земјите членки ќе треба да го трансформираат во национални акциски планови во текот на 2022 година.

Европската комисија ја усвои првата Стратегија на ЕУ за правата на детето. Во неа се дефинирани голем број мерки во областите што ги зафати и пандемијата Ковид-19.

Земјите членки продолжија во 2021 година да обезбедуваат финансиска помош, како и социјална заштита и посебни образовни мерки, за да се минимизираат негативните последици од пандемијата Ковид-19. Влијанието на пандемијата врз менталното здравје на децата предизвика загриженост, иако нејзиниот обем сè уште не е целосно познат.

Бројот на деца и деца без придружба кои аплицирале за азил во 2021 година значително се зголеми, од помалку од 130.000 во 2020 година на речиси 167.000 во 2021 година. Децата мигранти имаат право на заштита според Конвенцијата на ОН за правата на детето, Европската конвенција за човекови права, Повелбата и законодавството на ЕУ, како што е Директивата за услови за прием. Сепак, децата мигранти честопати доживуваа алармантни услови во некои земји членки и на границите на ЕУ.

Отпорот и употребата на насилство во најмалку седум земји членки на ЕУ, исто така, ги погодија децата кои патуваат со своите семејства и децата без придружба. Организациите на ОН, граѓанското општество и Советот на Европа остро ја осудија оваа ситуација.

Притворот на деца со нивните семејства и деца без придружба продолжува во неколку земји членки, вклучително и за време на проценките на возраста. Притворот на деца треба да се користи само како исклучителна мерка во краен случај, според правото на ЕУ. Стратегијата на ЕУ за правата на детето, усвоена во март 2021 година, предлага неколку мерки, вклучително и развивање алтернативи за притворање на децата мигранти.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 8.2

Земјите членки на ЕУ треба да обезбедат соодветни услови за прием на децата кои патуваат со семејства, како и на децата без придружба. Европската комисија треба да ги поддржи земјите членки во развојот на алтернативи на притвор, како една од мерките утврдени во Стратегијата на ЕУ за правата на детето.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 8.3

Земјите членки на ЕУ треба да размислат за користење алтернативи за притвор за деца кои се осомничени или обвинети лица во нивните напори да ја спроведат директивата на ЕУ за процедурални заштитни мерки и други меѓународни и национални закони. Наводите за несоодветни услови или третман на деца лишени од слобода треба целосно да се истражат и да се отстранат. Земјите членки треба да обезбедат професионалците кои се занимаваат со деца во системот на кривичната правда да учествуваат во обуката за правата на децата во контакт со законот и на децата лишени од слобода.

Членот 48 од Повелбата гарантира важни заштитни мерки за пресумпција на невиност и право на одбрана. Член 24 од Повелбата бара примарното внимание да се посвети на најдоброт интерес за детето.

Директивата за процедурални заштитни мерки за деца кои се осомничени или обвинети лица во кривична постапка (2016/800/EU) утврдува голем број ограничувања на лишувањето од слобода на дете кое е во судир со законот и ги утврдува минималните услови за негово лекување, како што се пристап до здравствена заштита, физички и ментален развој, образование и редовно вежбање и нивното право на семеен живот. Повелбата забранува каква било форма на тортура или нечовечко или понижувачко постапување или казнување (член 4). Меѓутоа, неколку меѓународни тела за следење го истакнаа несоодветниот третман на децата лишени од слобода во некои земји членки во 2021 година.

Правните реформи за вклучување на Директивата за процедурални заштитни мерки во националното законодавство, што треба да се случи во јуни 2019 година, продолжија во 2021 година. Постапките за прекршување започнати во 2019 година против седум земји членки останаа отворени. Неколку земји членки почнаа да ги менуваат своите закони за кривично право во 2021 година, со силен фокус на алтернативите на притворот и формирањето специјализирани судови за малолетници.

9

ПРИСТАП ДО ПРАВДА

Ова поглавје се фокусира на две широки теми: правата на жртвите во однос на специфичните категории на жртви и независноста на судството. Последново е особено важно во однос на владеењето на правото.

ЕУ дополнително ги зајакна правата на жртвите во 2021 година. Во рамките на Платформата за правата на жртвите, Европската комисија продолжи да дискутира за тоа како Директивата за правата на жртвите се однесува на различни категории на жртви. Земјите членки усвоија нови правни и/или политички мерки за зајакнување на генеричките права на сите жртви на криминал, а особено на жените како жртви на родово засновано насилство.

Во меѓувреме, се продлабочи загриженоста во однос на почитувањето на владеењето на правото, особено независноста на судството. Дефицитите продолжија во неколку земји членки на ЕУ. Механизмот за условување на распределбата на средствата од ЕУ стапи на сила, па постепено се оформуваат мерките за казнување на прекршувањата на владеењето на правото.

Членови 8 и 9 од Директивата за правата на жртвите ѝ даваат на секоја жртва на криминал право на соодветни услуги за поддршка. Соодветно на тоа, системите за кривична правда на земјите членки се обврзани да обезбедат дека има достапно доволно услуги за поддршка кои ги исполнуваат дефинираните стандарди за изведба.

Мрежата на постојните организации за поддршка во многу земји членки сè уште е делумна и нецелосна, а полицијата често има тешкотии да процени кои организации за поддршка се достапни и најсоодветни за индивидуалните жртви, покажуваат доказите од истражувањето на ФРА во 2021 година. На пример, оваа ситуација резултира со тоа што некои земји членки имаат опширен опфат за жртвите на трговија со луѓе или жените како жртви на семејно или сексуално насилство, додека други жртви, како што се жртви на расистичко, хомофобично или ситуациско насилство во двојки, како што е имотниот криминал, имаат ограничени одредби за поддршка на жртвите.

Дополнително, многу малку земји членки имаат регистар на акредитирани услуги за поддршка на жртвите, според истражувањето на ФРА за 2021 година. Ваквиот регистар ќе им олесни на полицијата и на органите на кривичната правда да одлучат кои служби може да се повикаат за да обезбедат поддршка на жртвите што исполнуваат одредени стандарди.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 9.1

Во согласност со Директивата за правата на жртвите, земјите членки на ЕУ треба да обезбедат дека сите жртви на криминал – без разлика на видот на криминалот – ќе имаат пристап до организација која обезбедува услуги за поддршка. Обезбедувањето услуги за поддршка на жртвите треба да биде поткрепено со стандарди за квалитет, на пример во процес на сертификација или акредитација што гарантира дека обезбедените услуги за поддршка ги исполнуваат дефинираните стандарди за изведба.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 9.2

Земјите членки на ЕУ треба да воспостават солидна правна основа за итни наредби за забрана издадени од полицијата, без да се побара согласност или барање од жртвата, во согласност со Истанбулската конвенција. Дополнително, земјите членки треба да обезбедат дека таквите наредби за забрана се всушност издадени од органите за спроведување на законот во сите соодветни случаи, дека почитувањето на овие наредби од страна на сторителот е строго надгледувано и дека непочитувањето е одлучно санкционирано.

Во согласност со членови 50 и 52 од Истанбулската конвенција, од земјите членки кои ја ратификувале конвенцијата се бара да се погрижат полицијата да е способна и подготвена да обезбеди непосредна и сигурна заштита на жртвите со издавање наредби за забрана за итни случаи. Сепак, некои земји членки сè уште немаат наредби за забрана за итни случаи во нивните правни системи, додека во други полицијата не сака да ги користи, според податоците на ФРА генерирани во 2021 година. Во други, наредбите за итни случаи се издаваат, но малку е направено за да се обезбеди дека насилниците веродостојно се усогласуваат со нив.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 9.3

Земјите членки на ЕУ треба да се погрижат нивните судства да останат независни и непристрасни со цел да гарантираат дека релевантните случаи на правото на ЕУ се решаваат во согласност со владеењето на правото и основните права, вклучувајќи го и член 47 од Повелбата. Особено, земјите членки на ЕУ треба да се погрижат на судиите и обвинителите да не им се заканува дисциплинска постапка поради начинот на кој тие ги извршуваат своите судски функции.

Независното судство е камен-темелник на владеењето на правото и пристапот до правдата (член 19 од Договор за Европската Унија, член 67 (4) од Договор за функционирање на Европската Унија и член 47 од Повелбата на ЕУ за основните права). Не само надворешните чинители, како што се владата или медиумите, туку и внатрешните механизми на ригидна судска администрација што врши притисок врз обвинителите или судиите може да ја загрозат оваа независност, како што потсетуваат пресудите на ЕСП од 2021 година во случаите што се однесуваат на судовите во Полска и Унгарија.

Оваа опасност е особено поврзана со мерките за дисциплинска контрола. Доколку таквите мерки воопшто се користат против судиите и јавните обвинители, мора строго да се внимава тие да не се мешаат во извршувањето на судските функции.

10

РАЗВОЈ ВО СПРОВЕДУВАЊЕТО НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ

Европската комисија ја започна новата стратегија на ЕУ за попреченост за 2021-2030 година. Регулативата за заеднички одредби беше формално усвоена, воведувајќи строги критериуми за да се осигури дека финансирањето на ЕУ е во согласност со Конвенцијата за правата на лицата со попреченост (КПЛП). Беа зајакнати правата на патниците во железницата за лицата со посебни потреби. Извештајот на Европскиот парламент за лекциите научени од петициите во врска со правата на лицата со попреченост фрли светлина врз областите на подобрување и за Унијата и за земјите членки.

Болеста од 2019, корона вирус (Ковид-19) пандемијата резултираше со повисоки стапки на смртност и заболување кај лицата со попреченост. Извештаите за лошо постапување поттикнаа зголемени повици за итна деинституционализација. Одлуката на Европскиот комитет за социјални права за сегрегирано образование за децата со попреченост ја истакна потребата од целосно инклузивно образование во основното и средното образование.

Земјите членки ги презедоа следните чекори кон спроведување на новиот европски акт за пристапност. Спроведувањето на КПЛП надвор од опсегот на сегашните директиви на ЕУ остана нерамномерно. Сите земји членки сега имаат национално тело за мониторинг на КПЛП.

Член 19 од КПЛП и стратегијата на ЕУ за попреченост 2021–2030 година бараат деинституционализација на лицата со попреченост. Воведувањето на стратегијата за попреченост ќе ја зголеми потребата за завршување на процесот на деинституционализација во ЕУ. Овој процес ќе биде потпомогнат со насоки од Комисијата до земјите членки во врска со подобрувањата во независното живеење и вклучувањето во заедницата, чија објава е планирана за 2023 година.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 10.1

ЕУ и нејзините земји членки треба итно да ги забрзаат своите напори за деинституционализација, вклучително и преку соодветно користење и следење на фондовите на ЕУ за да се осигури дека лицата со попреченост можат да живеат независно и да бидат вклучени во заедницата. Ова станува особено важно за да се спречи понатамошно кршење на правата на лицата со попреченост во идни пандемии или други итни случаи со слични ефекти.

Новата Регулатива за заеднички одредби (2021/1060), усвоена во 2021 година, ги утврдува условите и процедурите за осум фондови на ЕУ. Тоа експлицитно го поврзува финансирањето со усогласеноста со КПП. Регулативата бара од земјите членки да создадат договори за да обезбедат дека политиката за пристапност, законодавството и стандардите се соодветно рефлектирани во подготовката и спроведувањето на програмите. Исто така, бара и вклучување на организациите на лицата со попреченост во текот на целиот циклус на финансирање и спроведување и примена на CRPD како „услов за дозвола“ за користење на фондовите на ЕУ.

Според тоа, Регулативата за заеднички одредби е важно средство за да се осигура дека фондовите на ЕУ не се користат за зацврстување или на друг начин продолжување на институционализираните форми на живеење (на пример преку кофинансирање на реновирањето на таквите институции). Се настојува да се обезбеди дека средствата наместо за тоа ќе придонесат за процесот на деинституционализација (на пример со кофинансирање на нови структури и услуги кои овозможуваат поддржани форми на живеење во заедницата).

Ковид-19 пандемијата ја истакна итната потреба за деинституционализација. Лицата со попреченост се изложени на поголем физички ризик како резултат на пандемијата. Тие, исто така, се соочуваат со големи ризици за нивната ментална благосостојба, особено кога се во институционализирани услови, поради нивниот поголем ризик од социјална изолација.

Член 33 (2) од КПЛП бара од сите земји членки на ЕУ да формираат независно надзорно тело. Сите земји членки на ЕУ и Унијата сега го направија тоа, означувајќи ја 2021 година како година кога оваа клучна пресвртница во следење на КПЛП беше целосно постигната.

Сепак, како што е објавено овде и во претходните изданија на Извештајот за основни права, остануваат предизвици за работењето на овие тела, вклучувајќи недоволно финансирање, капацитети и човечки ресурси. Во исто време, пандемијата не потсети на потребата да се подигне свеста за правата на лицата со попреченост, што е основна функција на таквите тела. Конечно, улогата што новата Регулатива за заеднички одредби ја предвидува за националните тела, вклучително и следење на усогласеноста на КПЛП на различните фази на фондовите на ЕУ, ќе бара дополнителни ресурси за овие тела.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 10.2

Земјите членки на ЕУ треба да се погрижат да доделат доволно човечки и финансиски ресурси на телата што ги назначуваат како тела за следење според член 33 (2). Тие треба да бараат блиски партнерства со овие тела во дизајнирањето, следењето и спроведувањето на релевантните политики и фондовите на ЕУ. Тие, исто така, треба да обезбедат дека овие тела имаат целосни ресурси за ефективно и ефикасно да ги исполнуваат нивните задачи, особено во циклусите на политиката и финансирањето на ЕУ.

МИСЛЕЊЕ НА ФРА 10.3

Земјите членки на ЕУ треба да го забрзаат нивното спроведување на Директивата за пристап до веб и Европскиот закон за пристапност и треба да имаат за цел да обезбедат пристапност во области кои сè уште не се усогласени со законодавството на ЕУ, така што лицата со попреченост ќе можат целосно да учествуваат во сите аспекти на животот и да имаат пристап, на еднаква основа со другите, на објекти и услуги отворени или обезбедени за јавноста.

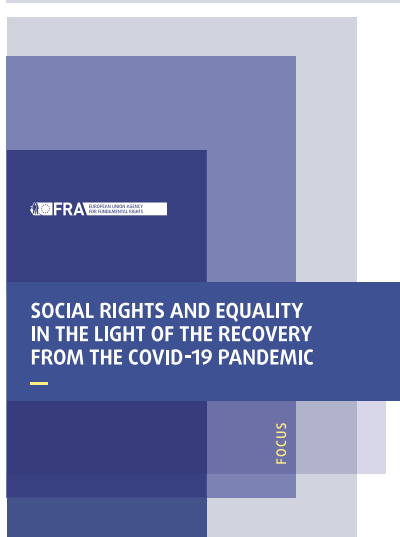
Член 9 од КПЛП бара од земјите членки на конвенцијата да обезбедат дека лицата со попреченост имаат пристап, на еднаква основа со другите, до физичка средина, транспорт, информации и комуникации, вклучително и информациски и комуникациски технологии и системи, и до други објекти и услуги отворени или обезбедени за јавноста, и во урбаните и во руралните области. Мислење на ФРА 10.2

Пандемијата откри недостатоци во обезбедувањето информации за лицата со посебни потреби. На многу јавни веб-страници сè уште им е потребно подобрување и покрај усвојувањето на Директивата за пристапност до интернет, додека спроведувањето на Европскиот закон за пристапност е сè уште во рана фаза. Остануваат предизвиците за пристапноста во областите како што се изборните поставки, судовите и транспортот.

2021-та година донесе и напредок и неуспех во однос на заштитата на основните права. *Fundamental Rights Report 2022* (Извештајот за основните права на ФРА за 2022) година ги разгледува главните случувања во ЕУ помеѓу јануари и декември 2021 година и ги прикажува мислењата на ФРА за истите. Забележувајќи ги и достигнувањата и преостанатите области на загриженост, тој дава увид во главните теми за обликувањето на дебатите за основните права низ ЕУ.

Овогодинашниот фокус е насочен кон социјалните права и еднаквоста во однос на закрепнувањето од Ковид-19 пандемијата. Останатите поглавја дискутираат за Повелбата на ЕУ за основните права; еднаквост и недискриминација; расизм, ксенофобија и поврзаната нетолеранција; интеграција на Ромите; азил и миграција; информатичко општество, приватност и заштита на податоци; права на детето; пристап до правда; како и развој во спроведувањето на Конвенцијата за права на лицата со попреченост.

EUROPEAN UNION AGENCY
FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

ПРОМОВИРАЊЕ И ЗАШТИТА НА ВАШИТЕ ОСНОВНИ ПРАВА НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЕУ —

За целосниот *Fundamental Rights Report 2022* (Извештај за основните права на ФРА за 2022 година) – видете <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/fundamental-rights-report-2022>

Погледнете ги и публикациите поврзани со ФРА:

- ФРА (2022), *Извештај за основни права 2022 – мислења на ФРА*, Луксембург, Канцеларија за публикации, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/fundamental-rights-report-2022-fra-opinions> (достапна на сите 24 официјални јазици на ЕУ)
- ФРА (2022), *Социјални права и еднаквост во однос на закрепнувањето од Ковид-19* Луксембург, Канцеларија за публикации, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/social-rights-equality-recovery-covid-19> (достапно на англиски и француски јазик)

Претходните годишни извештаи на ФРА за предизвиците и достигнувањата на основните права во Европската Унија остануваат достапни на [веб-страницата](#) на ФРА (достапна на англиски, француски и германски јазик).

ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ

FRA – АГЕНЦИЈА ЗА ОСНОВНИ ПРАВА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрија

T +43 158030-0 – F +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Publications Office
of the European Union